3. Проєкт Закону «Про судово-експертну діяльність». URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/28242 (дата звернення 13.08.2024).
4. Стратегічний бізнес-план Технічного комітету 272 «Криміналістика». Офіційний сайт Міжнародної організації зі стандартизації. URL: file:///C:/Users/User/ 151 Downloads/%D0% A4%D0%BE%D1%82%D0%BE%20 %D0%93%D1%83%D0%B3%D0%BB/ISO-TC%20272%20 -Forensic%20 Sciences-%20(1).pdf (дата звернення: 14.08.2024).
5. CEN/TC 419 Forensic Science Processes. URL: https://standards.cencenelec.eu/dyn/www/f?p=CEN:110:0::::FSP_PROJECT :40447&cs=1936C8C52326DA67692FD0E998350C8D0 (дата звернення: 14.08.2024).

НАУКОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Полякова Світлана,
кандидат філологічних наук, доцент, учений секретар
Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України
https://orcid.org/0009-0000-1088-7782

Виникнення нових технологій істотно вплинуло на всі сфери життя суспільства. Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) відкриває нові перспективи розвитку для багатьох галузей, зокрема правовій. Питання конфіденційності, приватності, справедливості, а також безпеки набувають все більшої актуальності при застосуванні штучного інтелекту. Здатність комп'ютерних систем розуміти, вивчати та ухвалювати рішення на підставі обробки великого обсягу даних, стає невід'ємною частиною сучасного життя.

«Проникнення» нових технологій у сферу правосуддя – це не питання майбутнього, а вже доступна реальність, які здатні зробити систему справедливою, прозорою та ефективною» [1].

Ідея залучення штучного інтелекту у сферу правосуддя, також підіймає й низку науково-етичних питань, а саме:

– прозорість та об'єктивність;
– конфіденційність та захист даних;
– відповідальність та підзвітність;
– право рівного доступу;

– навчання та підготовка фахівців;
– етичні стандарти та законодавче регулювання;
– міждисциплінарне співробітництво;
– вплив нових технологій на правову систему;
– глобальний контекст тощо.

Одним із ключових наукових та етичних аспектів застосування нових технологій у судовій експертизі є забезпечення прозорості та об'єктивності їх використання. Наприклад, алгоритми штучного інтелекту, які застосовуються для аналізу доказів, повинні бути розроблені таким чином, щоб мінімізувати упередженість. В іншому випадку, існує ризик того, що необ'єктивні алгоритми можуть призвести до помилкових висновків та поставити під загрозу справедливість судового розгляду.

Питання конфіденційності та захисту даних стають особливо актуальним при використанні технологій, пов'язаних із обробкою персональної інформації. Судова експертиза часто передбачає доступ до конфіденційних даних, включаючи медичні записи, біометричні дані та іншу особисту інформацію. Тому, необхідно гарантувати, що такі дані будуть надійно захищені від несанкціонованого доступу сторонніх осіб до інформації та її витоку [3].

Одним із найскладніших наукових та етичних питань є питання відповідальності за помилки, допущені при застосуванні нових технологій у судовій експертизі. Запровадження інноваційних технологій потребує розробки сучасних норм і стандартів відповідно чинного законодавства.

Ще одним важливим аспектом є право рівного доступу до нових технологій. Використання високотехнологічних засобів судової експертизи може бути досить дорогим, і не всі сторони судового процесу спроможні дозволити собі. Це може призвести до дисбалансу, коли одна сторона має перевагу через доступ до більш сучасних засобів, що суперечить принципу рівноправності у суді.

Важливим елементом впровадження нових технологій у судову експертизу є навчання та підготовка фахівців, здатних ефективно застосовувати сучасні технології. Недостатнє розуміння принципів роботи сучасних технологій може призвести до помилок в інтерпретації результатів, що, в свою чергу, може позначитися на справедливості судового розгляду. Фахівці повинні не тільки володіти технічними навичками, а й бути обізнані про можливі ризики та способи їх мінімізації. Крім того, навчання має включати розуміння меж застосування технологій. Наприклад, використання штучного інтелекту в судовій експертизі не повинно підміняти собою експертну думку,

потребуючи людського розуміння та враховуючи широкий контекст справи [4].

Етичні аспекти застосування нових технологій у судовій експертизі вимагають розробки чітких зрозумілих стандартів та навчальних посібників. Важливо, щоб використання технологій у судових процесах відповідало принципам справедливості, законності та рівноправності. Державні та міжнародні організації повинні брати активну участь у створенні чітких міжнародно-правових стандартів, забезпечуючи їх обов'язковість та контроль за дотриманням.

Законодавче регулювання також повинно адаптуватися до швидких технологічних змін. Розвиток сучасних інформаційних технологій породжує нові виклики і нові ризики. Застосування нових технологій у судовій експертизі має величезний потенціал підвищення ефективності і точності судових процесів. Однак, це також спричиняє серйозні етичні виклики, які необхідно вирішувати для забезпечення справедливості та захисту прав усіх учасників судового процесу. Тільки комплексний підхід зможе гарантувати, що технологічні інновації будуть слугувати інтересам правосуддя, а не підривати його основи [2].

З розширенням можливостей технологій зростає відповідальність тих, хто їх використовує. Це стосується як етичних, так і правових аспектів. Основний виклик полягає у тому, щоб нові технології не лише покращували процеси, а й забезпечували справедливість та захист прав людини.

Для успішного вирішення етичних питань, пов'язаних із застосуванням нових технологій у судовій експертизі, важлива міждисциплінарна співпраця. Фахівці у сфері правознавства, техніки, етики та соціології повинні об'єднати свої зусилля та створити системи, які не лише є ефективними, а й відповідають високим етичним стандартам [5].

Важливе питання сьогодення – вплив нових технологій на сприйняття правосуддя суспільством. Якщо результати, отримані з використанням високотехнологічних засобів, сприймаються як більш надійні та об'єктивні, це може призвести до посилення довіри до судової системи. Але у разі помилок чи зловживань, ця довіра може бути серйозно підірвана. Важливо також враховувати, що використання складних технологій може зробити процес непрозорим для широкого загалу. Таким чином, складні технології можуть підвищити рівень довіри суспільства до судової влади та забезпечити прозорість і зрозумілість для громадян, щоб уникнути негативних наслідків суспільного сприйняття.

Нові технології у судовій експертизі впливають не лише на національні правові системи, а й на глобальний правовий контекст.

Країни, що впроваджують такі технології, мають співпрацювати на основі міжнародного права. Глобалізація правосуддя потребує узгодження етичних стандартів та підходів різних країн. Міжнародне співробітництво може сприяти обміну досвідом та розробці загальних норм, які забезпечуватимуть справедливість на глобальному рівні.

Наукові та етичні аспекти застосування нових технологій у судовій експертизі – це багаторівнева проблема, яка потребує комплексного підходу. Необхідно враховувати як технічні, так і гуманітарні аспекти, щоб гарантувати, що впровадження інновацій не призведе до порушення принципів правосуддя. Тільки збалансований підхід, що включає навчання фахівців, розробку наукових та етичних стандартів і законодавчого регулювання, а також уважне ставлення до нових викликів, дозволить зробити судову експертизу ефективнішою та справедливою в умовах стрімко мінливого світу.

Література:

1. Андрощук Г. О. Глобальні стандарти етики штучного інтелекту. Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності («Крайнєвські читання»): Матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (23 грудня 2021 р. м. Київ); за ред. проф. В. Л. Федоренка / НДЦСЕ судової експертизи з питань інтелектуальної власності Мін`юсту. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. С. 16–26.

2. Каткова Т. Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти. Право і суспільство. 2020. № 6. С. 46–55. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.1.8 (дата звернення: 26.06.2023).

3. Костенко М.В., Шмига В.О. Інноваційні технології у криміналістиці: сучасний стан та перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. Вип. 9. 2022. С. 316–318.

4. Хамініч С.Ю. Основні тренди освіти в системі економіки знань. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». – 2023. – №5. https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-5-8886

5. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р.). URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennyakoncepciyi-rozvitku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayinis21220.